

İTERAKTİV DƏRSİN MƏRHƏLƏLƏRİ

Dosent Şeyxzamanlı Arifə Bahəddin qızı
Bayramzadə Lamiyə Məsim qızı
aynuriw@mail.ru

Xülasə: *Məqalədə orta ümumtəhsil məktəblərində təhsil islahatları haqqında araşdırma aparılır və fəal dərslərin mərhələləri haqqında söhbət gedir. Belə ki, motivasiyanın yaradılması, fəal dərslərin tədqiqat mərhələsi, fəal dərslərin informasiya mübadiləsi, fəal dərslərin informasiyanın müzakirəsi və təşkil mərhələsi, fəal dərslərin nəticələrinin çıxarılması mərhələsi, fəal dərslərin yaradıcı tətbiqetmə mərhələsi, fəal dərslərin qiymətləndirmə mərhələsi haqqında geniş məlumatlar verilir.*

Açar sözlər: motivasiya, mərhələ, refleksiya

Ключевые слова: мотивация, этап, рефлексия

Keywords: motivation, stage, reflection

Fəal dərslərin motivasiya mərhələsi

Motivasiya dərslərin başlanğıc mərhələsidir. Fəal dərslər motivasiyadan başlanır. Müəllim motivasiyanı düz qurubsa, dərslərin 50 %-i yerinə yetirilmiş sayıla bilər. Motivasiya 2 əsas prinsip əsasında qurulur.

1. Problemlilik;

2. Məqsədyönlük.

Bu iki prinsip motivasiya zamanı mütləq öz əksini tapmalıdır.

Problemlilik:

Dərslərin əvvəlində şagirdlərin qarşısına problem (ziddiyyəti həll etməyi tələb edən fikir, sual) qoyulmalıdır. Bu problemi müəllim necə seçə bilər? Burada uşaqların ilkin biliklərinə zidd olan məlumat və onunla bağlı olan sual təqdim olunmalıdır.

Məqsədyönlük:

Əgər bu prinsip gözlənilmirsə, biz dərsləri düz qura bilməyəcəyik. Dərslər zamanı aparılan tədqiqat və ümumiyyətlə bütün fəaliyyətlər məqsədlə sıx bağlı olmalıdır. Bu zəmini təşkil edən, motivasiya zamanı verilən tədqiqat sualıdır. Yardımçı suallar isə tədqiqat sualının açılmasına xidmət edir. Bunun üçün müəllim ilk növbədə dərslərin təlim məqsədlərini araşdırmalı, aktual, bilik və bacarıqları nəzərə almalıdır.

Motivasiyanın yaradılması yolları:

Motivasiyanın yaradılmasının bütün mümkün yollarını 3 əsas qrupa bölmək olar:

1. Rəmzi (simvolik) materialın şərh:

Bu, rəsm, foto-şəkil, simvol, melodiya, ədəbi əsərdən parça, əşya, rəvayət, tapmaca, qrafik, sxem və s. ola bilər. Müəllim bu materialı təqdim edərkən, şagirdlərə aşağıdakı suallara cavab verməyi təklif edir: “Bu nəyi bildirir?”, “Bunun bizim öyrəndiyimiz mövzuya nə kimi aidiyyəti var?”

2. Sual verməyə həvəsləndirmə:

Təfəkkür prosesini aktuallaşdıran sualların 3 növü mövcuddur: Öyrənilən mövzu üzrə naməlum olan məsələləri müəyyənləşdirən suallar:

“... haqqında biz nəyi bilirik və nəyi bilmirik?” ...haqqında daha nələri bilmək istərdik?” Sual vermə zamanı müəllim fasilitasiyanın köməyi ilə şagirdlərin təfəkkürünü lazımi məcraya yönəldir. Suallar verilib qurtardıqdan sonra onların arasından mövcud

tədqiqata uyğun olanları seçib ayırırlar. Müəllimə yalnız bu qalır ki, tədqiqat sualını dəqiqləşdirmək üçün şagirdləri bu sualı daha dürüst ifadə etməyə yönəltsin;

Açıq suallar: iki və daha çox cavab variantı olan suallardan istifadə olunur;

Öyrənilən mövzuya aid suallar: **açar sözlərin** köməyi ilə verilir (“açar” sözlər: xassələr, xüsusiyyətlər, funksiya, növlər, tiplər, rol, əhəmiyyət, səbəb, nəticə, əlaqə, qarşılıqlı əlaqə, qüsurlar və üstünlük, struktur, qayda və s.)

3. **Problemin müxtəlif yollarla həll edilməsi** (məsələn: müxtəlif yollarla təsnif edilməsi, məsələnin müxtəlif üsullarla uğurlu həlli, yaxud həlli imkanı, hansısa hadisənin bir neçə bərabərdəyərli səbəbinin olması).

Fəal dərsin tədqiqat mərhələsi

Dərsin məqsədinə və tədqiqat sualına uyğun iş üsulları seçilir. Tədqiqat sualına cavab verməyə kömək edəcək faktları tapmaq üçün məqsədyönlü iş aparılır. Şagirdlərə müxtəlif çalışmaları verilir. Beləliklə, tədqiqat sualına cavab tapmaq üçün zəmin yaranır. Toplanmış faktlar əsasında təqdimatlar hazırlanır.

Tədqiqatın nəticələri aşağıdakı təqdimat formalarında ümumiləşdirilir.

ifadə yazılar, təsvirlər, əsərlər, şerlər, esselər;

sxemlər, cədvəllər, qrafiklər;

illüstrasiyalar, kitablar, qəzetlər;

nağıllar, tapmacalar, atalar sözləri, zərbi-məsələlər, uydurmalar;

təcrübələr, eksperimentlər;

maketlər, modellər, rəmlər;

layihələr;

qaydalar, qanunauyğunluqlar;

səhnələşdirmələr;

nəğmələr, musiqilər;

referatlar;

krossvordlar və s.

Tədqiqat müxtəlif formalarda: böyük qrupda, kiçik qruplarda, cütlük şəklində və fərdi qaydada aparıla bilər.

Fəal dərsin informasiya mübadiləsi mərhələsi

Tədqiqat üçün ayrılmış vaxt bitdikdən sonra müəllim tapşırığın icrasının başa çatdığını bildirir. Bundan sonra şagirdlər informasiyanın təqdimatına başlayırlar. Bu mərhələnin əsas məqsədi bütün şagirdləri yeni faktlar və tapıntılarla tanış etməkdir. İnformasiya mübadiləsi yalnız o zaman səmərəli ola bilər ki, sinif fəal dinləməyə və əks-əlaqə yaratmağa köklənmiş olsun. Bunun üçün müəllim:

Nizam-intizamın yaradılmasına nail olur,

Əgər bu, qrup işidirsə, bütün iştirakçılardan xahiş edir ki, üzlərini təqdimatın keçirildiyi yerə döndərsinlər,

Onları təqdimata öz münasibətlərini, razılıqlarını və ya razı olmadıqlarını bildirməyə sövq edir,

Ardıcılığı müəyyən edir və təqdimatın keçirilməsi, rəylər mübadiləsi və informasiyanın təsdiqlənməsi qaydalarını bəyan edir.

Əgər bu, qrup təqdimatıdırsa, o zaman qrupun bütün üzvlərinin (tərkibində 5 şagirddən çox olan böyük qruplar istisna edilməklə) iştirakı yerinə düşərdi. Bunun üçün hələ tədqiqatın başlanğıc mərhələsində şagirdlərə təqdimat mərasimindəki vəzifə bölgüsü barədə təlimat

verilməlidir. Qrupların tədqiqat materialı oxşar olarsa, digər qruplara birinci qrupun təqdimatına yalnız əlavələr etməyi tapşırmaqla, vaxta qənaət etmək olar.

Daha çox şagirdin fəal iştirakını təmin etmək üçün onlara təqdimatı keçirənlərə sual verməyi təklif etmək olar. Ən yaxşı sualı hansısa şəkildə mükafatlandırmaq olar.

Təqdimatın mühüm tələblərindən biri də əsas faktların və ideyaların lövhədə qeyd edilməsidir. İnformasiyanın ifadə edilməsinin mürəkkəbliyindən asılı olaraq, bunu həm şagirdlər, həm də müəllim edə bilər. Yaxşı olar ki, informasiya sxematik, yığcam formada (sxemlər, cədvəllər, qrafiklər, rəsmlər, siyahılar və s.) qeyd edilsin. Buna görə təqdimatın nəticələrinin qeyd edilmə formalarını müəllim tərəfindən öncədən planlaşdırılmalıdır. Əgər təqdimat zamanı iş vərəqlərindən istifadə edilsə, bunlar lövhədən asılmalıdır.

Beləliklə, mövcud mərhələnin sonunda təqdimatların əks edildiyi bütün iş vərəqləri lövhədən asılmalı və ya tapılmış əsas faktlar orada qeyd edilməlidir. Bu, sonrakı mərhələnin-informasiyanın **müzakirə və təşkilinin-ilkin məcburi şərtidir**.

Şagirdlərə digər iştirakçıların işləri barədə öz fikir və münasibətlərini bildirmək imkanı verilməlidir. Fikir mübadiləsi prosesində müəllimin rolu aparılmış tədqiqat haqqında öz fikrini söyləmək deyil, informasiyanın şagirdlər tərəfindən daha yaxşı qavranılması və başa düşülməsi üçün optimal şəraiti təmin etməkdən ibarətdir. Bu zaman müəllim keçirilən təqdimatın keyfiyyəti barədə öz qiymətverici rəyini söyləyə bilər(əks-əlaqə yaradır).

Fəal dərsin informasiyanın müzakirəsi və təşkili mərhələsi

Mövcud mərhələnin məqsədi yeni faktlar əsasında bilikləri sistemləşdirmək və tədqiqatın sualına cavab tapmaq üçün başlıca əlaqəni üzə çıxarmaqdır. Müəllimin işləməli olduğu material pərakəndə faktlar yığınınından ibarətdir. O, əsas birləşdirici ideya və ya qanunauyğunluğu aşkar etmək üçün bu dağınıq faktlararasıda əlaqə yaratmağa çalışmalıdır. Bu zaman müqayisə, təhlil və sintezdən istifadə olunacaqdır.

“Bütün bu faktları necə qruplaşdırmaq olar?” sualına şagirdlərin cavab verə bilməsi üçün müəllim öncədən təsəvvür edə bilməlidir ki, informasiyanın müqayisəsi, təşkili və yenidən qurulmasını hansı üsulla, hansı meyarın köməyi ilə həyata keçirmək olar. Seçim materialın məzmunundan və tədqiqatın məqsədindən asılıdır.

Təsnifatın aparılması zamanı şagirdlərə təklif edilir ki, bütün faktları müqayisə etsinlər, oxşarlıqları və fərqləri tapsınlar, oxşar məlumatları hansısa əlamətlər üzrə qruplar şəklində birləşdirsinlər və bu qruplara müvafiq adlar versinlər.

Müzakirənin gedişi və nəticələri müəllimin fasilitasiyanı həyata keçirmək və şagirdlərin düşüncəsini lazımi məcraya yönəltmək bacarığından birbaşa asılıdır. Müzakirə prosesində müəllim şagirdləri diskussiyaya təhrik edir, onların ideyalarını dinləyir və şagirdlərin köməyi ilə əsas tezisləri qısa və dürüst ifadə edir. Bununla yanaşı, müəllim öz nöqtəyi-nəzərini şagirdlərə zorla qəbul etdirməməlidir. Müzakirənin sonunda hansısa əsas üzrə qruplaşdırılmış informasiya lövhədə qeyd edilir. Müəllim informasiyanın təşkili üsulundan asılı olaraq hansısa söz və məqamları xüsusi nəzərə çarpdırmaqla, strukturlaşdırılmış tezisləri ucadan oxuya bilər. Bu, sonradan məlumatları ümumiləşdirməni yığcam ifadə etməkdə şagirdlərə kömək edə bilər.

Şagirdlərin əsas fikirləri xülasə etmək yolu ilə sonrakı ümumiləşdirmə üçün vacib olan əsas ideyaların taun mənzərəsini yaratmaq mümkündür.

Fəal dərsin nəticələrin çıxarılması mərhələsi

Müəllim şagirdlərdən əvvəlki mərhələdə qeyd edilmiş bütün fikirləri bir ümumi ideya halında birləşdirməyi və ümumiləşdirməyi xahiş edir. Bunun üçün müəllim lövhədə müzakirə üçün informasiyanı qrafik şəkildə təsvir edə və bu suallara cavab verməyi xahiş edə bilər.

“Bütün bu fraqmentləri hansı fikir və ya ideya birləşdirir?, Bu fikrin sübuta yetirilən fərziyyəyi hansı aidiyyəti vardır?”. Ümumiləşdirmədən sonra, formalaşdırılmış ideyanı tədqiqat sualı ilə (o bu suala cavab verirmi?) və ilkin fərziyyələrlə (bunların arasında düzgün olanları varmı?) müqayisə etmək lazımdır.

Fəal dərsin yaradıcı tətbiqetmə mərhələsi

Yaradıcı tətbiqetmə biliyi möhkəmləndirir, onun praktiki əhəmiyyətini artırır. Bu məqsədlə şagirdlərə praktik tapşırıqlar verilir. Əgər yaradıcı tətbiqetməni dərhal icra etmək mümkün olmur, o sonrakı dərslərdə həyata keçirilir.

Fəal dərsin qiymətləndirmə mərhələsi

Qiymətləndirmə şagirdlərin təlimdəki fəaliyyətlərinin izlənilməsi, nailiyyətlərinin dəyərləndirilməsi prosesidir.

Qiymətləndirmə konkret meyarlar üzrə aparılmalıdır. Müəllim şagirdləri əvvəlcədən bu meyarlarla tanış etməlidir.

Refleksiya

Refleksiya-təlim prosesinin bütün mərhələlərini təhlil etməyə və onu dərinlən başa düşməyə imkan verir.

Ev tapşırığı sərbəst fəaliyyət növüdür. Müəllim buna fərdi yaradıcılığı baxımından müxtəlif formada yanaşa bilər.

Şagirdlərə dərslər zamanı təlim fəaliyyətini izləməyə, kömək edə biləcək bir neçə sual verməklə (məsələn) Biz nəticəyə necə gəlib çıxdıq? Biz nə etdik? Qarşıya qoyulmuş problemin həllində, sizə nə kömək etdi? və s. onların fikirlərini sistemləşdirmək mümkün olur. Nəticədə şagird öz tədqiqat fəaliyyətinin əsas mərhələlərini bir daha nəzərdən keçirir.

Fəal dərslər səmərəli təşkil etmək üçün ilk növbədə müəllimin planlaşdırma bacarığı olmalıdır. O dərslər dediyi fənn üzrə bütün mərhələləri aydın təsəvvür edə bilməli, onlara aid perspektiv və cari planlar hazırlamağı bacarmalıdır. Bu zaman aşağıdakı sualların cavablarını özü üçün konkretləşdirməlidir.

Nə öyrəniləcək?

Necə öyrəniləcək?

Hansı şəraitdə öyrəniləcək?

Nəticələr necə qiymətləndiriləcək?

Ədəbiyyat

1.Mehrabov A.O. Azərbaycan təhsilinin müasir problemləri, Bakı, 2007

2. Mərdanov M.C. Müstəqillik və təhsil islahatı. Azərbaycan müəllimi. 1998

3. Mehrabov A.O. Pedagoji texnologiyalar. Bakı, 2001

ЭТАПЫ ИНТЕРАКТИВНОГО УРОКА

Шейхзаманлы Ариф Вахаддиновна, Байрамзаде Ламия Масимовна

Резюме

В статье рассматриваются образовательные реформы в средних общеобразовательных школах и рассказывается об этапах активных уроков. Таким образом, дается обширная информация о создании мотивации, исследовательском

этапе активного урока, обмене информацией активного урока, этапе информационного обсуждения и организации активного урока, этапе извлечения результатов активного урока, творческом процессе. фаза применения активного урока и фаза оценки активного урока.

STAGES OF AN INTERACTIVE LESSON

SHeyxzamanli Arife Bahaddin, Bayramzada Lamiya Masim

Summary

The article examines educational reforms in secondary general education schools and talks about the stages of active lessons. Thus, extensive information is given about the creation of motivation, the research phase of active lesson, the exchange of information of active lesson, the phase of information discussion and organization of active lesson, the phase of extracting the results of active lesson, the creative application phase of active lesson, and the evaluation phase of active lesson.

Rəyçi: dos.T.V.Rüstəmovə

Anatomiya, Fiziologiya və zoologiya kafedrasının 27 sentyabr 2024-cü il

Daxil olma tarixi 02 oktyabr 2024-cü il